

BAB I BUBUKA

1.1 Kasang Tukang Panalungtikan

Manusa kaasup mahluk sosial nu miboga kabiasaan nu geus dilembagakeun, boh sacara individual boh sacara kelompok. Ieu kabiasaan téh teu leupas tina ajén-inajén nu geus aya tur nyampak ti baheula nu diturunkeun ku para karuhun, nu sok biasa disebut adat istiadat. Ieu hal luyu jeung pamadegan Swasono, spk. (2014, kc. 8) yén adat istiadat téh diciptakeun ku para karuhun minangka pituduh (norma) pikeun ngatur kahirupan manusa ka hareupna.

Unggal wewengkon miboga ciri has nu béda ngeunaan adat istiadat nu masih kénéh dicekel minangka papagon hirupna. Disagédéngeun éta hal, ayana sababaraha masarakat nu kurang pangaweruhna ngeunaan adat istiadat nu geus sumebar. Nurutkeun Litaay jeung Naritoom (dina Maknun, 2017, kc. 129) pangaweruh ngeunaan adat istiadat mangrupa bagéan budaya nu dicangkem tina hasil sawangan ngeunaan alam dunya nu dipercaya ku masarakat. Hasil tina kabiasaan masarakat nu mangrupa adat istiadat, salasahijina nyampak di Kasepuhan Ciptagelar.

Kasepuhan Ciptagelar mangrupa kasepuhan anu masih nyekel pengkuh kana tatali karuhun. Ieu kasepuhan téh nepi ka danget kiwari masih ngalaksanakeun tradisi nu geus turun-tumurun. Salasahiji tradisi nu dilaksanakeun ku masarakat Kasepuhan Ciptagelar nyaéta kagiatan salametan Opat Belasna.

Salametan Opat Belasna mangrupa tradisi dina waktu bulan purnama. Tujuan dilaksanakeun ieu kagiatan pikeun ngébréhkeun rasa sukur ka Gusti Nu Mahasuci lantaran geus dibéré kani'matan rejeki dina cukulna panén sarta ménta kasalametan tina hal-hal anu sipatna goréng. Ieu tradisi dilaksanakeun sacara rutin unggal bulan nu diwangun ku sababaraha kagiatan saperti 1) *pra* kagiatan, naker jeung nyisikan béas, nutu béas, nataharkeun properti, ngolah kaolahan, ngadu'a pikeun sisihan, jrrd., 2) prak-prakan kagiatan, jeung 3) sabada kagiatan. Dumasar eusi kagiatanana, aya bulan nu miboga bébédaan nyaéta bulan Mulud. Bébédaan dina ieu bulan nyaéta ayana tradisi peureuh mata, tradisi nyébor pusaka, ngabungbang, ayana olahan congcot jeung bakakak, sarta ayana tradisi ngabubur. Éta tradisi téh disebutna minangka kagiatan *panartiban*.

Dina unggal upacara adat, ilaharna dipidangkeun kaolahan has nu tara dijieun unggal waktu. Ieu kaolahan henteu sarua jeung kaolahan di tempat séjén. (Amalia, 2015, kc. 61). Éta hal salasihijina nyampak di Kasepuhan Ciptagelar. Bébédan dina ieu kaolahan nyaéta palebah ngaran. Masarakat teu sagawayah nangtukeun ngaran kaolahan, tapi ngawengku falsafah kahirupan. Ditilik dumasar cara mungkus (kemasan) kaolahanana ogé béda, lantaran nuturkeun serat daun gumantung kaolahanana. Daun nu digunakeun ogé teu sagawayah daun cau. Aya sababaraha daun cau nu teu bisa digunakeun pikeun mungkus kaolahan saperti daun cau omas, kapas, jeung ambon, lantaran dipatalikeun kana hal-hal kapapaténan. Lian ti éta, kaolahan nu dipidangkeun ogé kudu aya dina itungan gangsal, lantaran luyu jeung falsafahna yén itungan gangsal digunakeun pikeun jalma nu hirup kénéh. Ku kituna, éta hal bisa ditalungtik sarta didokuméntasikeun pikeun daptar kaolahan tradisional Sunda hususna dina upacara adat di Kasepuhan Ciptagelar.

Dina gelarna salametan Opat Belasna ayana sasajén jeung sababaraha kaolahan minangka sarat pikeun lumangsungna kagiatan, nyaéta 1) rurujakan tujuh rupa nu miboga rasa amis jeung haseum, 2) papais awug nu miboga rasa amis, 3) papais polos jeung papais eusi nu miboga rasa asin jeung gurih, 4) papais tonggong kolot nu miboga rasa amis kalawan warnana coklat 5) papais pasung nu miboga rasa amis kalawan warnana coklat 6) papais eusi unti nu miboga rasa amis sarta 7) papais apem nu miboga rasa amis kalawan warnana nu macem-macem kayaning héjo, beureum, coklat, jrrd.

Salasihiji hal nu kudu diperhatikeun dina kagiatan salametan Opat Belasna nyaéta prosés naker béas. Ieu prosés sagawayah bisa dilaksanakeun ku unggal jalma, tapi peran Mamah Alit wungkul nu bisa ngalaksanakeun éta kagiatan. Nalika Mamah Alit teu bisa ngalaksanakeun pancénna lantaran dongkap sasih atawa kareseban, éta hal bisa digantikeun ku Ma Uwok salaku Rorokan Jero. Wujud kasopanan dina prosés naker béas nyaéta ngagunakeun karémbong bodas. Kapercayaan masarakat Kasepuhan Ciptagelar nyaéta béas dianggap minangka manusa nu sarua darajatna. Nalika manusa aya nu ngajual béas, hartina éta manusa téh sarua ngajual kahirupanana. Ku kituna, masarakat ngajaga pisan tata-titi kana urusan béas salasihijina dina kagiatan salametan Opat Belasna.

Salametan Opat Belasna miboga ajén falsafah kalintang gedéna pikeun dijadikeun dadasar dina ngajaga tur ngalarapkeun tatali karuhun. Nurutkeun Suryalaga (2010, kc. 8) minangka falsafah (*pandangan hidup*), upacara adat pikeun masarakat Sunda mangrupa aturan dina hirup kumbuh nu ngawengku ajén-ajén budaya. Tangtuna hal-hal anu nyangkaruk dina salametan Opat Belasna kudu kaguar kalawan jéntré ngeunaan tandana sangkan bisa maham tur ngalarapkeun ajén falsafahna. Ulikan nu medar ngeunaan tanda disebut ulikan semiotik.

Semiotik dina harti basajan disebut ogé élmu tanda. Tanda hartina hiji hal nu ngawakilan nu séjénna. Nurutkeun Hoed (2014, kc. 15) semiotik mangrupa élmu nu medar ngeunaan tanda dina kahirupan manusa. Hartina, nu nyampak dina kahirupan téh minangka tanda nu mangrupa hiji hal nu kudu disurahan maknana. Prosés dina maham kana makna, tangtu aya patalina jeung budaya. Dina kamekaranna, semiotik minangka perangkat tiori nu digunakeun pikeun ngaguar kabudayaan manusa. Ieu hal luyu jeung pamadegan Preminger (dina Pradopo, 1999, kc. 76) nu nétélakeun yén semiotik mangrupa élmu tanda nu maluruh tur medar sosial budaya.

Urgénsi dina ieu panalungtikan salasahijina pikeun ngawanohkeun kabudayaan urang Sunda, hususna dina ngadu'a pikeun kasalametan nu dimimitian tina *pra* kagiatan, prak-prakan kagiatan, jeung sabada kagiatan. Ieu panalungtikan ogé pikeun ngawanohkeun kaolahan tradisional nu jadi ciri has Kasepuhan Ciptagelar sangkan masarakat wanoh kana eusi salametan jeung kaolahan nu asalna ti tatar Sunda. Éta hal balukar tina kurangna informasi jeung komunikasi lantaran kamajuan jaman nu matak ngésérna budaya lokal.

Panalungtikan nu saméméhna geus dilaksanakeun, di antarana:

- 1) Dalil jeung Rahardjo (2019) nu medar ngeunaan *Peran Sesepuh Adat dan Media Komunikasi Masyarakat Kasepuhan Ciptagelar dalam Menjaga Identitas Kebudayaan Asli*. Hasil tina éta panalungtikan nétélakeun tur némbongkeun yén ajén jeung sistem norma adat téh minangka idéntitas nu diréfléksikeun ku masarakat adat di mana waé ayana. Masarakat Kasepuhan Ciptagelar nerapkeun konsép MIA (*mindfull indentity attunement*) ngaliwatan *penyambutan*, *pendampingan*, jeung *penghargaan* ka unggal jalma nu anyar datang pikeun mikanyaho kaweruh nu sumebar di masarakat;

- 2) Aini (2019) nu medar ngeunaan *Tradisi Mipit Paré di Kasepuhan Ciptagelar*. Hasil tina éta panalugtikan nyaéta némbongkeun tradisi mipit paré di Kasepuhan Ciptagelar nu miboga ciri has kalawan mandiri, boh sacara komunikasi *vertikal* (manusa jeung karuhun ogé Allah Swt.) boh sacara komunikasi *horizontal* (manusa jeung manusa tur alam sabudereunna);
- 3) Firmansyah, spk. (2018) nu medar ngeunaan *Sistem Religi dan Kepercayaan Masyarakat Kasepuhan Kasepuhan Banten Kidul Cisolok Sukabumi*. Hasil tina éta panalungtikan nyaéta ngajelaskeun tur méré gambaran ngeunaan kapercayaan masarakat kana kagiatan ritual tradisi adat nu dilaksanakeun di kasepuhan-kasepuhan *Kesatuan Adat Banten Kidul*.

Aya sababaraha panalungtikan dina widang skripsi nu nalungtik ngeunaan Kasepuhan Ciptagelar di antarana meunang Noor Ilmi Amalia (2015) anu judulna “*Sistem Kepercayaan Kampung Adat Ciptagelar Kabupatén Sukabumi Pikeun Bahan Pangajaran Maca di Kelas XII SMA (Tilikan Étnografi)*” anu medar ngeunaan sistem kapercayaan masarakat Kampung Adat Ciptagelar, prak-prakan kagiatana pikeun sumber informasi dina pangajaran formal atawa non-formal sarta dina raraga ngaraksa ngariksa jeung ngainvéntarisir budaya di tatar Sunda. Lian ti éta, aya ogé panalungtikan ngeunaan siklus kahirupan Kasepuhan Ciptagelar nu ditalungtik ku Kusnaka Adimihardja (1992) dina bukuna nu judulna *Kasepuhan yang Tumbuh di atas yang Luruh* anu medar ngeunaan interaksi atawa hubungan antara manusa jeung alam sabudeureun ku cara nyobaan nganalisis sacara émpirik cara-cara *eksploitasi* lingkungan sarta pola *penyesuaian* atawa adaptasina nu dilaksanakeun ku warga kasepuhan dina prosés parobahan ékologi di sabudeureun kawasan *hutan lindung* jeung cagar alam kompléks Gunung Halimun di Jawa Barat.

Sasaruaan dina ieu panalungtikan ngagunakeun tempat nu sarua nyaéta Kasepuhan Ciptagelar nu perenahna di Kecamatan Cisolok Kabupatén Sukabumi. Bédana ieu panalungtikan jeung panalungtikan séjén nyaéta ngagunakeun objék panalungtikan nu leuwih diheureutkeun kana nalungtik kagiatan salametan Opat Belasna. Anu ditalungtik lain saukur asal-usul, runtuyan jeung prak-prakan kagiatan, tapi ngaguar ogé kana kaolahan nu dipidangkeun dina salamatan Opat Belasna.

Pentingna ieu panalungtikan utamana pikeun mikanyaho kana maksud sarta ajén falsafah nu nyangkaruk dina salametan Opat Belasna. Ieu panalungtikan ogé dipiharep bisa nambahan kaweruh pikeun masarakat, boh masarakat lokal di saluareun Kasepuhan Ciptagelar boh masarakat luar sacara nasional. Lian ti éta, ieu panalungtikan dijadikeun sumber pikeun ngawanohkeun jembarna budaya Sunda pangna dina widang kaolahan nu kaasup kana adat istiadat, sabab adat istiadat kudu tuluy dimumulé ku urang Sundana sorangan. Ku kituna, perlu diayakeunna panalungtikan kalawan judul “Tradisi *Salametan Opat Belasna* di Kasepuhan Ciptagelar Kabupatén Sukabumi (Ulikan Semiotik)”.

1.2 Rumusan Masalah

Dumasar kana watesan masalah, nu jadi masalah dina ieu panalungtikan dirumuskeun dina wangun kalimah pananya saperti ieu di handap.

- 1) Naon maksud jeung tujuan dilaksanakeunana salametan Opat Belasna di Kasepuhan Ciptagelar?
- 2) Kumaha runtuyan atawa prak-prakan kagiatan dina salametan Opat Belasna?
- 3) Naon waé properti katut kaolahan anu ngarojong kana lumangsungna salametan Opat Belasna?
- 4) Unsur semiotik naon waé nu nyampak dina salametan Opat Belasna?

1.3 Tujuan Panalungtikan

Luyu jeung kasang tukang tur rumusan masalah nu geus dipedar, ieu panalungtikan miboga tujuan umum sarta husus.

1.3.1 Tujuan Umum

Sacara umum ieu panalungtikan miboga tujuan pikeun maluruh tradisi salametan Opat Belasna di Kasepuhan Ciptagelar Kabupatén Sukabumi nu diguar ngagunakeun ulikan semotik.

1.3.2 Tujuan Husus

Sacara husus ieu panalungtikan miboga tujuan pikeun ngadeskripsikeun:

- 1) maksud jeung tujuan dilaksanakeunana salametan Opat Belasna di Kasepuhan Ciptagelar;

- 2) runtuyan atawa prak-prakan kagiatan dina salametan Opat Belasna;
- 3) properti katut kaolahan anu ngarojong kana lumangsungna salametan Opat Belasna; jeung
- 4) unsur semiotik nu nyampak dina salametan Opat Belasna.

1.4 Mangpaat Panalungtikan

Mangpaat tina ieu panalungtikan ngawengku opat aspék, nyaéta 1) mangpaat tioritis, 2) mangpaat praktis, 3) mangpaat isu jeung aksi sosial, sarta 4) mangpaat kawijakan.

1.4.1 Mangpaat Tioritis

Sacara tioritis, ieu panalungtikan miboga mangpaat pikeun nambahan tur ngajembaran élmu pangaweruh ngeunaan kabudayaan nu aya di masarakat Sunda, hususna di Kabupatén Sukabumi, boh keur panalungtik boh keur masarakat lianna.

1.4.2 Mangpaat Praktis

Sacara praktis, ieu panalungtikan dipiharep miboga mangpaat pikeun tarékah manusa dina ngajaga katut ngamumulé budaya lokal sangkan dipikawanoh deui kalawan jembar ku masarakat séjén atawa luar daérah. Lian ti éta, ieu hasil panalungtikan ogé eusina ngaguar tur maluruh ngeunaan maksud nu nyangkaruk dina tradisi salametan Opat Belasna di Kasepuhan Ciptagelar Kabupatén Sukabumi. Éta hal dipiharep sangkan hasilna dijadikeun dadasar dina ngalaksanakeun kahirupan sapopoé nu sacara turun-tumurun geus diturunkeun ku para karuhun urang saméméhna.

1.4.3 Mangpaat Isu jeung Aksi Sosial

Hasil tina ieu panalungtikan dipiharep bisa méré gambaran sarta ngeuyeuban pangaweruh masarakat utamana ngeunaan tradisi dina salametan Opat Belasna anu bisa dilarapkeun dina kahirupan sapopoé. Ieu kagiatan tradisi karuhun téh bisa dijadikeun cecekelan masarakat pikeun laku lampah jeung paripolah sapopoé sangkan masarakat bisa milampah kahadéan sarta najaga tata-titi kahirupan.

1.4.4 Manfaat Kawijakan

Hasil tina ieu panalungtikan, dipiharep sangkan Dinas Pariwisata dan Kebudayaan (Disparbud) Kabupatén Sukabumi ogé Provinsi Jawa Barat bisa ngahirup-huripkeun kana asét budaya sangkan jadi bahan publikasi pikeun ngawanohkeun jembarna budaya di Kabupatén Sukabumi saperti dina kagiatan kabudayaan atawa kagiatan séjénna, boh di jero lingkungan Kabupatén Sukabumi boh di luar lingkungan Kabupatén Sukabumi.

1.5 Raraga Tulisan

Ieu skripsi disusun jadi lima bab. Raraga tulisan dina ieu panalungtikan nyaéta saperti ieu di handap.

Bab I Bubuka, ngawengku kasang tukang panalungtikan, rumusan masalah, tujuan panalungtikan, mangpaat panalungtikan, jeung raraga tulisan.

Bab II Ulikan Tiori, Panalungtikan Saméméhna, jeung Raraga Mikir, medar tiori nu patalina jeung panalungtikan. Sawatara tiori anu dipedar nyaéta konsép budaya jeung semiotik.

Bab III Métode Panalungtikan, ngawengku désain panalungtikan, lokasi jeung sumber data panalungtikan, téhnik ngumpulkeun data, téhnik ngolah data, jeung téhnik analisis data.

Bab IV Hasil Panalungtikan jeung Pedaran, eusina ngajelaskeun tur ngadéskripsikeun maksud jeung tujuan dilaksanakeunana salametan Opat Belasna di Kasepuhan Ciptagelar, runtuyan atawa prak-prakan kagiatan salametan Opat

Belasna, properti katut kaolahan anu ngarojong kana lumangsungna kagiatan salametan Opat Belasna, unsur semiotik nu nyampak dina salametan Opat Belasna.

Bab V Kacindekan jeung Saran, ngawengku kacindekan, implikasi, jeung rékoméndasi.